

Po vrnitvi v Franciji je de Gaulle 9. septembra 1944 ustanovil prvo vlado osvobodjene Francije. Čeprav je njegov očiten prezir do uporniškega gibanja osupnil in razočaral mnoge upornike, pa je imel med ljudstvom široko podporo. To je bil neposreden dokaz, da se odporniško gibanje ni nikoli zares uveljavilo. Kakor hitro se je dalo, je de Gaulle razorožil upornike, konec njihovega gibanja pa je oznanil novo imenovani parlament, ki je vključeval sedeže za člane odporniškega gibanja, še posebej za člane CNR-ja. S tem, ko je bilo njegovo vodstvo vključeno v državno politiko, je njegova lokalna moč pojenjala, skupine pa so sprejele de Gaullovo avtoriteto.

Po vojni je tudi v Franciji prišlo do obračunavanja s kolaboracionisti (*épuration sauvage*), a Cobb trdi, da so številke, ki so bile sprva postavljene, mnogo previsoke. Raziskava, ki so jo izvedli francoski in ameriški zgodovinarji, je namreč znižala število s prvotnih ocen med 40.000 in 100.000 žrtev na 9000. Po drugi strani je bilo med okupacijo ubitih 100.000 upornikov, ki so bili po Cobbovem mnenju pravi mučeniki.

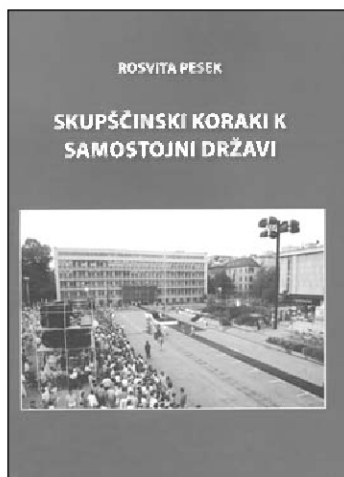
S časom je junaštvo odporniškega gibanja počasi zbledelo, v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so bili kolaboracionisti pomiloščeni, pa je bil pomen odporniškega gibanja povsem pozabljen. A Cobb kljub temu poudari, da je bil položaj Francije med vojno edinstven; ne le da je bila edina zahodna država, ki je imela odporniško gibanje, ampak v nasprotju z ostalimi evropskimi odporniški gibanji velikih razsežnosti, kot sta bila na primer v Jugoslaviji in Grčiji, ni bilo državljanske vojne, ki bi obarvala pogled na preteklost. Po njegovem mnenju je francosko odporniško gibanje še vedno vredno navdiha.

Cobbovo delo je pomemben prispevek ne samo k razumevanju francoskega odporniškega gibanja, temveč tudi dogajanj med drugo svetovno vojno na splošno. Razkriva povsem nove zanimive podatke, zaradi svojega izjemno berljivega sloga pisanja pa je zanimivo branje tako za zgodovinarje kot tudi za širšo javnost. Knjiga, v kateri najdemo tudi nekaj fotografskega gradiva, je na koncu opremljena še s slovarčkom kratic, pojasnilom, kaj se je zgodilo s tistimi, ki so preživeli vojno, obširnimi opombami in bibliografijo.

Eva Mally

Rosvita Pesek, Skupščinski koraki k samostojni državi : izbor iz dobesednih zapisov sej Skupščine Republike Slovenije, odločilnih za nastanek neodvisne države Slovenije v obdobju 1990-1991, s komentarjem. Zveza zgodovinskih društev, Ljubljana 2008, 484 strani, ilustr.

Rosvita Pesek je v slovenskem prostoru širše poznana predvsem kot novinarka. Že skoraj dve desetletji je namreč zaposlena na Televiziji Slovenija, kjer ima za seboj bogato kariero novinarke, voditeljice in urednice. V zadnjih letih pa se vedno bolj uveljavlja tudi na področju zgodovinopisja. Leta 2006 je na Oddelku za zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani zagovarjala doktorsko disertacijo "Politični subjekti in osamosvojitve Slovenije (1989-1992)", ki je leta 2007 izšla v zajetni knjigi z naslovom "Osamosvojitve Slovenije". Konec lanskega leta pa

je predstavila že svojo drugo knjigo "Skupščinski koraki k samostojni državi" in hkrati napovedala temo naslednjega dela. Napovedala je, da se bo v letu 2009 lotila političnih strank. V začetku leta 2010 bo namreč minilo dvajset let, odkar se je na podlagi Zakona o političnem združevanju in Zakona o volitvah v skupščine s preoblikovanjem opozicijskih zvez in družbeno-političnih organizacij v klasične stranke dokončno oblikoval slovenski politični prostor. Kljub zavidljivemu številu objav s področja zgodovinopisja Rosvita Pesek večino energije vlaga v svoje delo na Televiziji Slovenija, kjer trenutno vodi osrednjo informativno oddajo Odmevi. V zgodovinopisju pa vidi svojo drugo ljubezen, ki se ji bo bolj posvetila, ko je kamera ne bo več

"marala" oziroma kot sama pravi: "Vedno bolj se vidim tam."

Drugo knjigo Rosvite Pesek "Skupščinski koraki k samostojni državi" je izdala Zveza zgodovinskih društev Slovenije s finančno podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS, Državnega zbora in Ministrstva za kulturo. Izšla je v nakladi 500 izvodov. Veliko o samem delu pove že podnaslov knjige "Izbor iz Dobesednih zapisov sej Skupščine Republike Slovenije, odločilnih za nastanek neodvisne države Slovenije v obdobju 1990-1991, s komentarjem". Avtorica je knjigo uradno predstavila ob osemnajsti obletnici plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije v prostorih Državnega zbora. Na predstavitvi je povedala, da je bila Skupščina Republike Slovenije v procesu nastajanja nove države ključnega pomena in da je za objavo izbrala seje, ki kažejo na to, da pot do samostojne Slovenije "ni bila niti lahka niti posuta s cvetjem". V nadaljevanju predstavitve je nato izpostavila še številne skeptične izjave nekaterih delegatov v zvezi s plebiscitno odločitvijo, ki so objavljene v knjigi. Delegeta je skrbel predvsem standard prihodnje samostojne države. Bali so se, da se bomo v samostojni državi vozili z "bolhami" in oznakami SL, kar naj bi pomenilo Sierra Leone. Poleg tega so določeni delegati negodovali tudi nad naglico pri odločanju o plebiscitu. Spraševali so se, kako je mogoče, da je potrebno za postavitev javnega stranišča v Zgornjem Kašlju zbrati kilogram gradiva, za plebiscit pa nič. Ob tem je še spomnila, da je šlo za izjemno dinamično obdobje, tudi polno konfliktov in trenj, in opozorila, da je bila Skupščina Republike Slovenije tista ustanova, v kateri se je odvijal proces pridobivanja slovenske samostojnosti.

Knjiga je ob predgovoru in dveh prilogah razdeljena na osemnajst poglavij in obsega 484 strani. V predgovoru avtorica najprej spregovori o virih, ki pričajo o osamosvojitvenem obdobju Slovencev. Omeni, da je virov iz tega obdobja veliko in da je na njihovi podlagi mogoče predstaviti temeljne obrise osamosvojitvenega procesa. Sama med omenjenimi viri najbolj ceni "skupščinsko" beleženje nastajanja nove države. Gre za Dobesedne zapise sej vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije in njenih delovnih teles, ki jih hranijo v Dokumentacijsko-knjižničnem oddelku Državnega zbora Republike Slovenije. Meni namreč, da je bila zakonodajna veja oblasti v celotnem postopku nastajanja nove države ključnega pomena,

saj brez zakonskih okvirov, ki jih je sprejemala, do razdružitve z zvezno državo in rojstva nove preprosto ne bi moglo priti.

Uvodu sledi jedro knjige, že omenjenih osemnajst poglavij. Vsako izmed njih je ena od sej Skupščine Republike Slovenije v mandatnem obdobju 1990-1992; v tem pogledu sicer odstopajo le prvo poglavje, ki obravnava več sej, ter četrto in peto poglavje, ki sta posvečeni isti seji. V knjigi so predstavljene seje, ki so po mnenju Rosvite Pesek najpomembnejše za nastanek slovenske države. Izbrala je naslednje:

1. Uvodne oziroma konstitutivne seje (7., 8. in 9. maj 1990), na katerih so delegati izvolili mandatno-imunitetne komisije, verificirali mandate, obravnavali začasni poslovnik Skupščine Republike Slovenije in izvolili predsednike in podpredsednike zborov;

2. drugo skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (16. maj 1990), na kateri so izvolili predsednika in podpredsednike ter člane Izvršnega sveta (IS) Skupščine Republike Slovenije;

3. prvo skupno zasedanje vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije (14. julij 1990), na katerem so delegati razpravljali o razorožitvi Teritorialne obrambe (TO). 16. maja 1990 je namreč predsednik predsedstva SFRJ Borisav Jović podpisal odlok o prenosu orožja TO pod nadzor Jugoslovanske ljudske armade (JLA);

4. četrto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (2. julij 1990), ki jo je zaznamovalo sprejetje "Deklaracije o polni suverenosti države Republike Slovenije";

5. sedmo skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (28. september 1990), ko so delegati demokratično izvoljene skupščine izglasovali prve posege v Ustavo Republike Slovenije. Sprejeli so ustavne amandmaje XCVI, XCVII in XCVIII. Z njimi so, upoštevaje "Deklaracijo o polni suverenosti države Republike Slovenije", razveljavili številne zvezne predpise v Sloveniji, hkrati pa v svoje roke prevzeli odločanje o služenju vojaškega roka, teritorialni obrambi in njenem poveljniku. V nadaljevanju seje so nato delegati obravnavali še "Poročilo o ustavnem preoblikovanju Jugoslavije". IS je pripravil gradivo z mogočimi elementi konfederalne pogodbe, delegati pa so dobili na klop tudi program aktivnosti za rešitev ustavne krize, ki ga je Skupščini SFRJ poslalo Predsedstvo SFRJ;

6. deseto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (21. november 1990), na kateri so obravnavali osnutek zakona o plebiscitu, ki je bil na koncu le s težavo sprejet. Delegati so pred tem razpravljali tudi o umiku osnutka zakona z dnevnega reda;

7. enajsto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (6. december 1990), ki jo je zaznamovalo sprejetje "Zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije". Omenjeni zakon je med drugim določil vsebino: "Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?", datum (23. december 1990) in način ugotavljanja izida. Delegati so se na koncu odločili, da bo odločitev za samostojno in neodvisno državo sprejeta, če se bo zanjo izrekla večina vseh glasovalnih upravičencev. Čas izvedbe plebiscita in način ugotavljanja izida sta bila tudi najspornejši točki v pogajanjih med strankami, ki jih je vodil predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan;

8. trinajsto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (11. januar 1991), ki je sledila srbskemu vdoru v monetarni sistem SFRJ, ko je Srbija Narodno banko Jugoslavije olajšala za 18 milijard in 243 milijonov dinarjev. Na seji so dele-

gati razpravljali o ukrepih Republike Slovenije za ureditev gospodarskih odnosov v Jugoslaviji. Končala pa se je z obsežnimi sklepi, katerih pripravo oziroma uresničitve so naložili IS Skupščine Republike Slovenije;

9. petnajsto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (20. februar 1991), na kateri so delegati sprejeli "Resolucijo Skupščine Republike Slovenije o predlogu za sporazumno razdružitev SFRJ". V njej so pozvali skupščine drugih republik, naj se SFRJ s sporazumom v razumnem roku razdruži na dve ali več držav, ki bodo druga drugi priznale polno subjektiviteto;

10. šestnajsto skupno sejo vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije (6., 7. marec 1991); delegati so 6. marca 1991 razpravljali, 7. marca 1991 pa odločali o spremembah in dopolnitvah Ustavnega zakona za izvedbo ustavnih amandmajev XCVI in XCVII k Ustavi Republike Slovenije na področju ljudske obrambe, po katerih služenje vojaškega roka v JLA za državljane Slovenije ni bilo več obvezno;

11. sedemnajsto skupno sejo vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije (24. april 1991), na kateri so v skupščini poglobljeno razpravljali dotedanjem napredku pri osamosvajanju Republike Slovenije. Na omenjeni seji je med drugim odstopil podpredsednik IS Jože Mencinger. V nadaljevanju pa so bili delegati seznanjeni predvsem s programom t. i. 13 projektih skupin, ki naj bi operativno pripravile vse za osamosvojitve. Vodila sta jih Igor Bavčar in Janez Janša;

12. devetnajsto sejo Družbenopolitičnega zbora Skupščine Republike Slovenije (9., 15., 21., 22. in 30. maj ter 3. in 5. junij 1991), na kateri so delegati po burnih razpravah in številnih proceduralnih zapletih sprejeli t. i. osamosvojitvene zakone. Med te zakone so spadali predvsem tisti, ki so vzpostavljali nacionalne monetarne ustanove in urejali monetarna razmerja (Zakon o Narodni banki Slovenije, Zakon o Agenciji Republike Slovenije za zavarovanje depozitov bank in hranilnic, Zakon o bankah in hranilnicah, Zakon o deviznem poslovanju, Zakon o kreditih in poroštvenih razmerjih s tujino, Zakon o cenah), pa tudi Zakon o državljanstvu, Zakon o tujcih, Zakon o potnih listinah in Zakon o prehajanju čez državno mejo in varovanje meje. Delegati so na klopi dobili najprej osnutke zakonov, zakone v zadnji postopkovni fazi pa so začeli sprejemati 3. junija 1991, torej tri tedne pred sprejetjem osamosvojitvenih aktov. Do 5. junija 1991 so bili sprejeti vsi. Med številnimi razpravami delegatov velja izpostaviti predvsem nastop Franca Jurija, ki je med obravnavo osnutka Zakona o državljanstvu Republike Slovenije terjal pravico samodejne pridobitve državljanstva za vse, ki so imeli takrat stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in so bili volilni upravičenci, in hkrati kot sporno označil predlagano in kasneje sprejeto možnost, po kateri bi državljane drugih republik po preteku določenega prehodnega roka izenačili s tujci;

13. petnajsto skupno zasedanje vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije (12. junij 1991), ko je slovensko skupščino obiskal predsednik Zveznega izvršnega sveta Ante Marković s sodelavci. Njegov prihod v skupščino je zelo razburil predvsem predstavnike Liberalne stranke, ki so bili prepričani, da nihče nima pravice Markovića kar tako pripeljati v skupščino brez njenega soglasja. Marković je nato v svojem nastopu pred delegati najostreje do tedaj izpostavil zahteve, od katerih ni nameraval odstopati. Poleg tega je v primeru enostranskih odločitev Sloveniji obljubil sanitarni kordon in osamitev;

14. osmo delovno skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (19. in 24. junij 1991), na kateri so delegati s sprejetjem amandmaja C k ustavi določili

slovensko državno zastavo in grb. Sprva je sicer kazalo, da novi simboli Republike Slovenije ne bodo pravočasno sprejeti, saj amandma C na prvem glasovanju 19. junija ni dobil dovolj glasov. Zagato zaradi pravila, da se o istem amandmaju k ustavi ne sme glasovati vsaj eno leto po neuspešnem poskusu, je rešil predsednik Zbora občin Ivo Bizjak, ki se je domislil formulacije o nejasnem izidu glasovanja oziroma tehnični napaki. To je delegatom omogočilo, da so glasovanje o novih simbolih lahko ponovili 24. junija 1991;

15. enaindvajseto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (24. in 25. junij 1991), ki spada med usodnejše dogodke v slovenski zgodovini. Na njej so delegati s sprejetjem temeljne zakonodaje razglasili samostojno državo, Republiko Slovenijo. To jim prvi dan sicer ni uspelo, ker so delegati vlagali veliko število dopolnil. Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije so nato delegati sprejeli naslednjega dne, 25. junija 1991;

16. dvaindvajseto izredno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (29. in 30. junij 1991); četrti dan vojne so se na izredni seji sešli tudi skupščinski delegati. Na seji so nastopili ministri Janez Janša, Dimitrij Rupel in Igor Bavčar, predsednik IS Lojze Peterle in tudi predsednik Predsedstva RS Milan Kučan, ki je delegate seznanil s potekom sestanka s trojico evropskih predstavnikov v Zagrebu. V nadaljevanju seje so nato delegati drug za drugim izrekli priznanje vsem, ki so se uprli agresiji JLA. Pri tem so bili delegati opozicije, za razliko od sej pred osamosvojitvijo, celo bolj glasni od Demosovih;

17. triindvajseto skupno sejo vseh zborov Skupščine Republike Slovenije (10. julij 1991) na kateri so delegati sprejeli Brionsko deklaracijo, ki je vsebovala dokaj ostre zahteve. Slovenija se je morala za tri mesece odpovedati vsem političnim in gospodarskim odločitvam, ki bi jo vodile k nadaljnjemu osamosvajanju, v zameno pa ji je Evropska skupnost obljubila, da bodo vojaško premirje nadzirali njeni opazovalci. Omenjene zahteve so bile po mnenju nekaterih delegatov take, kot da bi Slovenija vojno izgubila, ne pa dobila. Menili so, da gre za kapitulacijo, kljub temu pa je bila deklaracija sprejeta z veliko večino;

18. šestindvajseto skupno sejo vseh treh zborov Skupščine Republike Slovenije (2. oktober 1991), ki je potekala le nekaj dni pred iztekom moratorija, predpisanega v Brionski deklaraciji. Na omenjeni seji so imeli delegati pred seboj nov predlog razdružitvenih izhodišč, v okviru katerih so govorili tudi o odnosu Republike Slovenije do političnega položaja v Jugoslaviji, posebej do vojne na Hrvaškem in o sklicu mednarodne konference o Jugoslaviji. Na koncu so sprejeli sklep, da Skupščina Republike Slovenije podpira deklaracijo Evropske skupnosti o Jugoslaviji, le da jo razume izključno kot prispevek k urejanju odnosov med samostojnimi in neodvisnimi državami, nastalimi na ozemlju bivše SFRJ. Republika Slovenija pa naj nikakor ne bi privolila v kakršne koli posledice te deklaracije, ki bi znikale plebiscitarno odločitev Slovencev.

Rosvita Pesek je torej izbrala osemnajst sej Skupščine Republike Slovenije iz mandatnega obdobja 1990-1992, ki so bile po njenem mnenju najpomembnejše za nastanek slovenske države. Dejstvo, da se je osredotočila le na nekaj sej, je razumljivo, saj je bilo v omenjenem mandatnem obdobju v skupščini kar 234 sej. Poleg tega dobesedni zapisi zgoraj omenjenih sej Skupščine Republike Slovenije v

knjigi niso objavljeni v celoti, temveč so zaradi racionalnosti objave v največji možni meri skrčeni in tu pa tam tudi povzeti. Avtorica se je potrudila in strokovno izluščila in opremila vse tiste točke dnevnega reda sej, ki so tudi v sklepih ali aktih pomenile pomemben napredek pri uresničevanju osamosvojitvenih ciljev in na koncu pripeljale do sprejetja Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, s katero smo dobili svojo državo. Ob tako omejenem izboru se seveda občasno izgubi kak pomemben predlog ali razprava, predvsem veliko stranskih poti, na katere nas nato na prvih demokratičnih volitvah izvoljeni delegati niso odpeljali, so pa bile v skupščini predlagane. V tem pogledu veliko odtehtajo sprotni komentarji dobesednih zapisov, v katerih avtorica razloži ozadje nekaterih na sejah sprejetih odločitev in omenja tudi sočasno dogajanje zunaj skupščine, ki je vplivalo na delo delegatov. Kljub temu pa je knjiga v prvi vrsti zbirka virov, ki jo je avtorica namenila predvsem strokovni javnosti, ki se po njenem mnenju pre pogosto zateka k medijskemu, predvsem časopisnemu beleženju dogodkov, na temeljne, t. i. primarne vire pa pozablja. Ob tem ne morem mimo dejstva, da so dobesedni zapisi sej Skupščine Republike Slovenije iz mandatnega obdobja 1990-1992 pri nas dostopni le v prostorih Dokumentacijsko-knjižničnega oddelka Državnega zbora Republike Slovenije, in to le na trakovih oziroma papirju. Na Češkem so npr. dobesedni zapisi sej parlamenta za celotno obdobje po padcu socialističnega režima in začetku tranzicije dostopni na spletni strani njihovega parlamenta.

Nedvomno pa se poseben prispevek obravnavane knjige k slovenskem zgodovinopisju in tudi širše skriva v prilogi čisto na koncu, "Fotografije delegatov Skupščine Republike Slovenije (1990-1992) po zborih". Zbirka fotografij je nastala na podlagi združitve vseh dostopnih fotodokumentacij (Delo, TV Slovenija, fotodokumentacija skupščine ...). Na ta način je avtorica uspela zbrati le polovico fotografij. Ostale pa je pridobila od nekdanjih delegatov osebno oziroma od sorodnikov in prijateljev že pokojnih. Dejstvo, da zbirka fotografij na prvih demokratičnih volitvah v Skupščino Republike Slovenije izvoljenih delegatov ni bila urejena že prej, na nivoju države, ponovno kaže na nerazumno pomanjkanje zanimanja vsakokratne oblasti za tako prelomno skupščinsko mandatno obdobje, kot je bilo tisto v letih 1990-1992. Še posebej to velja, če vemo, da je že takrat v skupščini sedela večina politične elite, ki še danes kroji usodo slovenske države.

Blaž Babič

Ana Skerlovnik Štrancar: *Stezice, k' so včasih bile : zgodovinski krožek OŠ Milojke Štrukelj Nova Gorica 1982/83-2007/08*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, 2009, 96/ 31 strani, ilustr.

Jubileji kot je ta ob štiridesetletnici dela zgodovinskih krožkov, so priložnost, da se za hip ustavimo, postanemo, pregledamo in analiziramo opravljeno delo, tako lahko tudi pri izzivih, ki jih prinaša prihodnost, uporabimo dobre rešitve iz prakse in pozitivno energijo. Vse to je še posebej pomembno pri delu z mladimi, saj so ti zahtevnejši del družbe, ki potrebuje podporo, oporo in vodenje skozi